11. Марич С. М. Емоційно-експресивний синтаксис української мови : Навч. посіб. Київ : Наука, 1994. 77 с.

12. Пономарів О. Д. Засоби художньої експресії в публіцистичному стилі *Взаємодія художнього і публіцистичного стилів української мови*. Київ : Наук. думка, 1990. С. 166−179.

13. Сербенська О. А. Мова газети і мовотворчість журналіста в аспекті соціально-культурного розвитку суспільства : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. філол. наук : спец. : 10.02.01 – українська мова. К., 1992. 38 с.

14. Стишов О. М. Динамічні процеси в лексико-семантичній системі та в словотворенні української мови кінця XX ст. (на матеріалі мови засобів масової інформації) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. філол. наук : спец. : 10.02.01 – українська мова. Київ, 2003. 35 с.

15. Шведова Н. Ю. О некоторых активных процессах в современном русаком синтаксисе (Наблюдения над языком газеты). *Вопр. языкознания*. 1964. № 2. С. 3-18.

16. Швец А. В. Разговорные конструкции в языке газет. Киев : Изд-во Киев. ун-та,1971. 95 с.

Наталія Слободянюк
Наук. керівник – д. філол. н., проф. Іваницька Н. Л.

ВАЛЕНТІСНИЙ ПІДХІД ДО ВИВЧЕННЯ УКРАЇНСЬКИХ ТА АНГЛІЙСЬКИХ ПОВНОЗНАЧНИХ СЛОВОНАЗВ ДЕНОТАТІВ

Сучасна лінгвістика, що поєднує в собі традиції й нові чи оновлені теорії, володіє багатим арсеналом знань про різнорівневі мовні одиниці, що сприяє поглибленому з'ясуванню їхньої лінгвістичної природи, сутності, а отже, новій нетрадиційній інтерпретації їхньої лінгвальної сутності [Іваницька 2017: 7–12].

У розрізі зазначених ідей і положень неабияке місце посідають теорії, пов'язані з так званою «валентністю» мовних одиниць. Зазначимо, що в теоретичному мовознавстві таке

«нововведення» можна кваліфікувати як своєрідний «валентнісний підхід» до вивчення мовних явищ [Іваницька 2018: 266].

Іменникова словоназва предметного денотата «валентність» входить до складу найчастотніших терміноутворень наукового стилю сучасної української літературної мови. Так, з-поміж 1371 іменників наукової мови із різними абсолютними частотами термін «валентність» характеризує абсолютна частота 34 [Бук 2006: 79].

Суть валентнісного підходу полягає в тому, що різні мовні реальності, інтерпретовані у вигляді мета лінгвістичної сукупності теоретичних положень, розглядаються крізь призму їхніх специфічних властивостей: зв'язків, синтагматичних взаємозалежностей, взаємопідпорядкувань, дистрибуції, сполучуваності [Іваницька 2018: 266].

Дослідження виконано на емпіричному матеріалі, дібраному в основному з Великого українсько-англійського словника (Comprehensive Ukrainian English Dictionary [Балла 1996: 1464] та Великого сучасного англо-українсько-українсько-англійського словника [Загнітко 2006: 1007]. Використано також електронні ресурси: Longman Dictionary of Contemporary English та Oxford Advanced Learner Dictionary of Current English (усього 100 структур як бази для зіставлення).

Про валентність слова, зокрема повнозначної слово назви денотата, видано велику кількість наукових праць, у яких насамперед розглядаються проблеми лексичної валентності, яку автори переважно потрактовують як «здатність слова приєднувати залежний елемент" [Загнітко 2012: 26].

Приблизно в такому ж ракурсі з'ясоване поняття «валентність» у Словнику сучасної лінгвістики: поняття і терміни [Іваницька 2017: 97–98].

Валентністі зміни, зумовлені значенням повнозначної словоназви денотата, позначаються на розгалуженому, звуженому чи переносному його значенні. Ця ж властивість відтворює різного роду кореляції в системі українсько-англійських відповідників, частково включених у наш аналіз [Іваницька 2019: 117–119]. Наприклад: укр. *Машина не заводиться* – англ. *The motor is won't go*; укр. *Годинник не йде* – англ. *The watch doesn't go*; укр. *Іде дощ* – англ. *It rains* ; укр. *Дівчина спить* – англ. *The girl is sleeping* ; укр.

Двері відчинені – англ. *The door is open*; укр. *Сонце світить* – англ. *The sun shines* (Мізін 2012: 213–218).

Автори цього словника пов'язують поняття «валентність» із «реалізацією сполучувальних властивостей синтаксично стрижневих і залежних слів [Іваницька 2016: 97]. Щоправда, в цьому словнику першорядна роль у реалізації валентності слів відведена функціонуванню їх у структурі складнопідрядного речення зі з'ясувально-об'єктною підрядністю. У таких реченнях головна частина вміщує основне слово, яке вимагає обов'язкового поширювача [Іваницька 2019: 97].

У трактуванні двослівного терміна «валентність слова» («здатність слова приєднуувати до себе інші слова») [Іваницька 2019: 97–98], можна спостерігати значне розширення змістового компонента чи ядерної (в нашому розумінні) семи, властивої словоназві «валентність» (згадуємо: від лат. *Valentia – сила*). У сферу валентнісно зумовлених одиниць включно словоназви в позиції підмета (*Хто*сь – читає) та значно розширено склад одиниць у так званій «правобічній» валентності (*Хтось везе* – що? – чим? – кому? – звідки?) [Іваницька 2019: 97–98].

Спираючись на словники, зокрема на лінгвыстичні, можна зробити висновок, що терміноназва «валентність» (від лат. *Valentia – сила*) – не лише увійшла в лінгвістику як складова її терміносистеми, але й почала (й продовжила) слугувати надійним фундаментом для розвитку й появи великої кількості основних лінгвістичних теорій з різних розділів мовознавчої науки [Longman Dictionary of Contemporary English. 287–290].

Уже зараз можна багато з чим навіть не погоджуватись, зважаючи на основні й нові трактування багатьох проблем, хоча нерідко терміни, що ними послуговуються автори, не завжди повно й своєчасно відтворюють явища, номіновані ними. Взяти хоча б термін «авалентні дієслова» (Єрмоленко А. 2012: 26), яким автори послуговуються для виокремлення валентнісних ознак дієсловоназви (*Темніє*): як «одновалентні дієслова» (*Іван ходить*) чи «двовалентні дієслова» (*Степан носить воду*) [Загнітко 2012: 26]. Наприклад: укр. *Спалахнула свічка* – англ. *A quazzel arose*; укр. *Починається буран* – англ. *A storm arises*; укр. *Зчинився гомін* – англ. *A cry arose*; укр. *Виникли (з'явилися) нові труднощі* – англ. *A new difficulties have arisen*.

Досліджуючи корелятивність у заявленому аспекті, ми меншу увагу приділяли варіюванню лексичних (іменникових) одиниць у структурах із одними й тими ж дієсловоназвами. Акценти було поставлено саме на автосемантизмі іменникових слово назв предметних денотатів у підметовій позиції, як і на корельованому автосемантизмі дієслівних словоназв процесуальних денотатів у присудковій позиції двоскладного речення дієслівного типу [Іваницька 2016: 216].

Виявлено, що саме в реченнєвих структурах (у предикативній основі двоскладного речення) з присудками, вираженими тією чи іншою дієслово- назвою, простежується наявність однотипних сем (початку дії), які впливають на утворення корелятивності в структурах цього типу [Іваницька 2016: 216–232].

Автосемантизм іменникових словоназв «поширюється» на однорідні одиниці в позиції обох членів двоскладного речення (підмета й присудка). Наприклад: укр. *Вода і масло не змішуються* – англ. *Oil and water won't unite* (підмети: укр. *вода, масло* – англ. *water, oil*); укр. *Публіка встала і зааплодувала* – англ. *The audience stood and applauded* (присудки: укр. *встала, зааплодувала* – англ. *stood, applauded*).

Для підтвердження цих міркувань дозволимо собі скористатися прикладами речень із статей член-кореспондента НАН України, доктора філософських наук Єрмоленка А. М. (Єрмоленко С. 2001: 7).

Інтегруючись у світовий філософський простір, філософія в Україні заговорила мовою, якою користується увесь філософський світ (Єрмоленко С. Я. 2001: 7). У наведеному прикладі, звичайнодоволі виразними є валентнісні показники дієсловоформи процесуального денотата «заговорила» (*заговорила + як? = заговорила мовою, якою…*). Хоча цілком можливими можуть бути перетворення на зразок: Філософія (в Україні) *заговорила* чи *філософія* (нарешті) *заговорила*. Дещо подібне можна спостерігати із дієсловоназвою цієї ж лексико-семантичної групи в реченні (*мовити, замовляти, замовити*): *Хочу за науку замовити слово* (Єрмоленко С. 2001: 13).

Беручи до уваги синтагматичні виміри синсемантичної дієсловоназви процесуального денотата «говорити» й аналізувати ієрархію експлікаторів її синсемантизму, зафіксованих у словниках,

а також орієнтуючись на базову сему, що корелює насамперед із словоназвами, які номінують «живе» (людину), можна вважати, що все інше («неживе») є нетиповим, другорядним, як і вживані при відповідних словоназвах експлікатори. Типовими для цього дієслова є конструкції з його автосемантизмом («*дитина говорить», «дитина заговорила*»), а також із синсемантизмом («*хтось говорить про політику», «хтось говорить виразно», «хтось говорить українською», «хтось говорить до когось*»), тобто йдеться про вживання дієсловоназви в реченнях із підметом-назвою людини (Єрмоленко А. 2002: 45–49).

Отже для викладу результатів нашого аналізу було відібрано лише структури, які засвідчують корелятивність (повну відповідність) заявленим теоретичним постулатам. Тому велика кількість дібраного й опрацьованого нами матеріалу залишилась лише додатковим фоном для подальших досліджень.

ЛІТЕРАТУРА

1. Англо-український словник English-Ukrainian Dictionary. Близько 120000 слів: у 2-х томах / Уклад. М. І. Балла. Київ : Освіта, 1996. 1464 с.
2. Бук С. Н. 3000 найчастотніших слів наукового стилю сучасної української мови / Наук. ред. Ф. Ц. Бацевич. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2006. 180 с.
3. Загнітко А. П., Данилюк І. Г. Великий сучасний англо-український, українсько-англійський словник. Донецьк : 2012. 1007 с.
4. Загнітко А. П. Словник лінгвістичної термінології : поняття і терміни : у 4-х т. / А. П. Загнітко. Донецьк : Вид-во ДонНУ, 2012. 402 с.
5. Загнітко А. П. Сучасні лінгвістичні теорії : [монографія]. Донецьк : ДонНУ, 2006. С. 97–98.
6. Іваницька Н. Б., Іваницька Н. Л. Дієслівні системи в аспекті міжмовного корелятивного синтетизму / Scientific Letters of Academic Society of Michal Baludansky. Kosice, 2019. № 7/3. P. 45–49.
7. Іваницька Н. Л. , Іваницька Н. Б. Міжмовні предметні синтагми української та англійської дієслівної системи і типологія експлікаторів корелятивності (Interlingual Syntagmatic Interlingual Parameters of Ukrainian and English Verbal Systems:the Typology of Exponents of Correlation) / Людино- й культурознавчі пріоритети сучасного мовознавства: колективна монографія / гол. ред. К. У. Мізін.

Переяслав-Хмельницький; Кременчук : ПП Щербатих О. В., 2019. С. 216–232.

8. Іваницька Н. Л. . «Модель» у металінгвістичній системі наукових теоретичних постулатів. *Збірник наукових статей Донецького національного університету ім. Василя Стуса*. Вінниця, 2016. С. 7–12.

9. Іваницька Н. Л. Повнозначне слово української мови в сучасних категорійних вимірах : монографія. Вінниця : Нілан-ЛТД, 2017. 266 с.

10. Іваницька Н. Л. Стратегії і тактики оновлення навчання й виховання в коледжах і технікумах / Сучасні педагогічні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців у коледжах і технікумах: досвід, проблеми, перспективи: тези матеріалів І Всеукраїнської науково-практичної конференції (Вінниця, 28-29 березня 2019 р.). Вінниця : ФОП Рогальська І. О., 2019. Вип. 1 (6). С. 287–290.

11. Ivanytska N. B., Ivanytska N. L. Ukrsinisn and English verbs: bilateral contrastive cross-linguistic perspective / Advanced Education. 2018. Issue 9. С. 213–218.

12. Longman Dictionary of Contemporary English. URL : https://www.ldoceonline.com. (дата звернення 21.02.2020).

13. Oxford Advanced Learner Dictionary of Current English. URL: https://www.oxfordlearnersdictionaries.com. (дата звернення – 21.02.2020).

ДЖЕРЕЛА

1. Єрмоленко А. М. Філософський енциклопедичний словник.
(гол редкол.) та ін. Київ : Інститут філософії імені Григорія Сково роди НАН України : Абрис, 2002. 742 с.

2. Єрмоленко С. Я. Короткий тлумачний словник. Київ : Либідь, 2001. 222 с.

3. Мізін К. У. Синтагматика українських та англійських дієслів у реченнях предикативної моделі // Збіриник тез І Міжнародної науково-практичної конференції «Переяславська мовознавча толока» (м. Переяслав-Хмельницький. 19–20 вересня 2019 р., ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»). Переяслав-Хмельницький, 2019. С. 117–119.